

Volume 21, Issue 1
June 2023

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<http://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap>

ORIGINAL ARTICLE
received 2023-01-20
accepted 2023-04-23

Przesłanki otwarcia postępowania sanacyjnego

Reasons for opening remedial proceedings

JONASZ KITA

Uniwersytet Opolski, Instytut Nauk Prawnych
ORCID: 0000-0001-7507-5494, jonaszkita@onet.pl

Citation: Kita, Jonasz. 2023. Przesłanki otwarcia postępowania sanacyjnego, *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 21(1): 101–124. DOI: 10.25167/osap.4998.

Abstract: This article presents the premises for opening the most characteristic of the restructuring proceedings – sanation proceedings. It contains a broad analysis of the concept of restructuring capacity and the grounds that must be met and those that cannot occur in order that relevant proceedings could be opened. The study makes reference to other restructuring proceedings, as well as to the jurisprudence of the Supreme Court and common courts, and also other legal acts, including the Bankruptcy Law in particular.

Keywords: restructuring capacity, remedial proceedings, restructuring

Streszczenie: Niniejszy artykuł przedstawia przesłanki otwarcia najbardziej charakterystycznego z postępowań restrukturyzacyjnych – postępowania sanacyjnego. Zawiera szeroką analizę pojęcia zdolności restrukturyzacyjnej oraz podstaw, jakie muszą zostać spełnione, oraz które nie mogą wystąpić, aby możliwe było otwarcie postępowania. Opracowanie odnosi się do innych postępowań restrukturyzacyjnych, a także do orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych oraz innych aktów prawnych, w tym w szczególności Prawa upadłościowego.

Słowa kluczowe: zdolność restrukturyzacyjna, postępowanie sanacyjne, restrukturyzacja

1. Wstęp

Otwarcie postępowania sanacyjnego następuje z dniem wydania przez sąd restrukturyzacyjny postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego.

go. Czynność ta musi zostać poprzedzona złożeniem wniosku o otwarcie tegoż postępowania. Wniosek restrukturyzacyjny co do zasady składany jest przez samego dłużnika. Odmiennosc postępowania sanacyjnego powoduje jednak, iż ustawodawca wskazał, inaczej niż co do pozostałych postępowań restrukturyzacyjnych, że wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego może złożyć również wierzyciel osobisty dłużnika będącego niewypłacalną osobą prawną. Z tego względu *a contrario* wierzyciel osobisty nie posiada legitymacji do złożenia wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego w sytuacji, gdy dłużnik jest zagrożony niewypłacalnością lub gdy dłużnik jest osobą fizyczną lub handlową spółką osobową. Uprawnienia takiego nie posiada również wierzyciel będący wyłącznie wierzycielem rzeczowym dłużnika. Ponadto wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego w stosunku do osoby prawnej wpisanej do Krajowego Rejestru Sądowego może zgłosić również kurator ustanowiony na podstawie art. 42 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (dalej: KC). Odmiennosc przepisów dotyczących postępowania sanacyjnego wynika z odmiennosci tego postępowania w stosunku do pozostałych postępowań restrukturyzacyjnych. Postępowanie sanacyjne jest bowiem postępowaniem wyjątkowym nie tyle w samej swojej procedurze, co w skutkach, które powstają po jego otwarciu, i wachlarzu narzędzi przyznanych dłużnikowi (oraz zarządcy), pozwalającym na przywrócenie przedsiębiorstwa dłużnika do stanu pozwalającego na skuteczną rywalizację na rynku, a równocześnie w wielu przypadkach zabezpieczających interesy wierzycieli dłużnika. Ponadto postępowanie sanacyjne w swej konstrukcji najbardziej zbliżone jest do postępowania upadłościowego, stanowi wręcz hybrydę restrukturyzacji i upadłości.

Instytucją dodatkowo podkreślającą odmiennosc postępowania sanacyjnego od pozostałych postępowań restrukturyzacyjnych jest możliwość otwarcia postępowania sanacyjnego po fiasku przyspieszonego postępowania układowego albo postępowania układowego w oparciu o tzw. uproszczony wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego, do którego nie znajdują zastosowania wymogi formalne wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego określone w art. 284 ustawy z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne (dalej: PrRestr). Konieczność otwarcia postępowania sanacyjnego po umorzeniu postępowań restrukturyzacyjnych będzie zachodzić w szczególności w sytuacji, gdy niezbędne będzie wykorzystanie narzędzi sanacyjnych i w efekcie przeprowadzenie głębszej restrukturyzacji przedsiębiorstwa dłużnika.

Istotny jest fakt, że aby złożony wniosek był efektywny i skutkował otwarciem postępowania zmierzającego do przywrócenia dłużnikowi zdolności do wykonywania zobowiązań, niezbędne jest zaistnienie podstaw otwarcia postępowania sanacyjnego i jednocześnie nieistnienie tzw. przesłanek negatywnych

otwarcia postępowania sanacyjnego, które zostaną omówione w treści niniejszego artykułu.

2. Podstawy otwarcia postępowania sanacyjnego

Podstawy otwarcia postępowania sanacyjnego, są to zawarte w PrRestr okoliczności warunkujące rozpoczęcie procedury sanacyjnej. W doktrynie dokonano ich podziału na podstawy procesowe, które warunkują dopuszczalność merytorycznej analizy wniosku o otwarcie postępowania, oraz materialne, od zaistnienia których uzależnione jest pozytywne rozpatrzenie wniosku. Pośród podstaw materialnych należy rozróżnić przesłanki pozytywne oraz negatywne. Niespełnienie przez dłużnika przynajmniej jednej z przesłanek pozytywnych, bądź też zaistnienie którejś z przesłanek negatywnych powoduje wydanie przez sąd restrukturyzacyjny postanowienia o oddaleniu wniosku o otwarcie postępowania. Należy podkreślić, że do wszczęcia postępowania sanacyjnego nie jest wymagane spełnienie dodatkowych, szczególnych przesłanek, poza ogólnymi dla wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych.

Warto wskazać, że część przesłanek znajduje się poza PrRest i są to: 1) dopuszczalność drogi sądowej (art. 199 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (dalej: Kpc)), 2) brak zawisłości sprawy (art. 199 § 1 pkt 2 Kpc), 3) brak powagi rzeczy osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 Kpc), 4) zdolność sądowa oraz zdolność procesowa (art. 199 § 1 pkt 3 Kpc), 5) jurysdykcja krajowa w sprawie (art. 1097 i n. Kpc), 6) brak immunitetu sądowego lub egzekucyjnego dłużnika (art. 1111 i n. Kpc oraz art. 1115 Kpc). Brak powyższych przesłanek prowadzi do odrzucenia wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego. Sąd restrukturyzacyjny bierze je pod uwagę na każdym etapie sprawy, gdyż rozpoznanie sprawy pomimo zaistnienia którejś z przesłanek powoduje nieważność postępowania. W kontekście rozważań dotyczących zawisłości sprawy oraz powagi rzeczy osądzonej, szczególne znaczenie będą mieć kwestie uregulowane w art. 9a oraz art. 9b ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe (dalej: PrUp) oraz art. 11–13 PrRestr.

3. Zdolność restrukturyzacyjna

Na wstępie rozważań należy wskazać, że zdolność restrukturyzacyjna jest to jedna z przesłanek procesowych w sprawie o otwarcie postępowania sanacyjnego. Pojęcie zdolności restrukturyzacyjnej, podobnie jak w przypadku pojęcia zdolności upadłościowej, jest zwrotem wyłącznie doktrynalnym, nie posiadającym definicji legalnej oraz jako takie nie pojawia się w tekście ustawy. Należy jednak wskazać, że pojęcie zdolności upadłościowej zostało zawarte w ustawie z dnia

29 grudnia 1993 r. o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw (dalej: u.g.n.r.s.p.) (Głodowski i Hrycaj 2010: 71). Oba pojęcia są całkowicie od siebie niezależne, podmioty, którym przysługuje zdolność restrukturyzacyjna i zdolność upadłościowa, zostały wskazane w dwóch odmiennych aktach prawnych, a posiadanie zdolności restrukturyzacyjnej w żaden sposób nie wpływa na zdolność upadłościową i odwrotnie. Pojęcie zdolności restrukturyzacyjnej należy jednak uznać za węższe od pojęcia zdolności upadłościowej, gdyż zdolność upadłościowa została dodatkowo przyznana osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej (tzw. zdolność upadłościowa konsumencka).

Zdolność restrukturyzacyjna określa podmiotowy zakres zastosowania ustawy. Oznacza, że określony podmiot posiada zdolność bycia jednym z podmiotów postępowania restrukturyzacyjnego (w tym przypadku występującego w roli dłużnika – będącego zatem podmiotem zobowiązań (Górnicz 1994: 59 i n.). Posiadanie przez dany podmiot zdolności restrukturyzacyjnej należy oceniać na moment orzekania o otwarciu postępowania (zatwierdzeniu układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu). W doktrynie można wyróżnić odmienne poglądy na temat charakteru prawnego zdolności restrukturyzacyjnej, a konkretnie poglądy na to, czy ma ona charakter materialnoprawny, czy proceduralny. W przypadku przyjęcia, że zdolność restrukturyzacyjna ma charakter proceduralny należy uznać, iż w sytuacji braku posiadania zdolności restrukturyzacyjnej sąd powinien wniosek o otwarciu postępowania odrzucić na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 Kpc. (Świeboda 2003: 17; I CRN 121/92; Jakubecki 2005: 665 (na tle prawa upadłościowego)); pogląd należy odnieść też do postępowania restrukturyzacyjnego – Filipiak i Hrycaj [red.] 2020, Legalis, kom. do art. 4 PrRestr nb 6). W mojej ocenie należy jednak opowiedzieć się za materialnoprawnym charakterem zdolności restrukturyzacyjnej, co powinno skutkować, w przypadku braku posiadania zdolności restrukturyzacyjnej, oddaleniem wniosku o otwarciu postępowania (tożsamo na gruncie PrUp – Adamus 2021, Legalis, kom. do art. 5; Zimmerman 2022, Legalis, kom. do art. 5).

Ustawodawca w art. 4 PrRestr zawarł katalog zamknięty podmiotów posiadających zdolność restrukturyzacyjną oraz takiej zdolności nieposiadających. W art. 4 ust. 1 PrRestr wskazano, iż przepisy ustawy stosuje się do 1) przedsiębiorców w rozumieniu ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, 2) spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, prostych spółek akcyjnych i spółek akcyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej (założonych w celu innym niż prowadzenie działalności gospodarczej, co jest w pełni dopuszczalne na podstawie art. 151 § 1 ustawy z dnia 15 września 2000 roku – Kodeks spółek handlowych (dalej: KSH), np. w celach naukowych, artystycznych), 3) wspólników osobowych spółek handlowych ponoszących odpowiedzialność

za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem, 4) wspólników spółki partnerskiej.

Najszersza w polskim ustawodawstwie definicja przedsiębiorcy została zawarta w art. 43¹ KC. Definicja ta zawiera kryterium podmiotowe określające osoby, które mogą zostać uznane za przedsiębiorcę, oraz kryterium funkcjonalne, odnoszące się do prowadzenia działalności gospodarczej lub zawodowej we własnym imieniu (Adamus 2019: 33). W literaturze zgodnie wskazuje się, że definicja ta znajduje zastosowanie wyłącznie w zakresie prawa prywatnego i dokonując jej wykładni, nie należy odwoływać się do przepisów prawa publicznego (Łętowska [red.] 2006: 574–575), a dla uzyskania statusu przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43¹ KC, i w konsekwencji – również dla posiadania zdolności restrukturyzacyjnej, nie ma znaczenia, czy zostały dopełnione obowiązki związane z rejestracją prowadzonej działalności (Łętowska [red.] 2006: 576–577; VI SA/Wa 2215/05). KC nie zawiera definicji legalnej pojęcia działalności gospodarczej oraz działalności zawodowej, zatem określenie znaczenia tych zwrotów pozostawiono doktrynie oraz judykaturze. Pomocniczo odwoływano się do obowiązującego do dnia 30 kwietnia 2018 roku art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej (dalej u.s.d.g). Ustawa ta obecnie zastąpiona została przez ustawę z dnia 6 marca 2018 roku – Prawo przedsiębiorców (dalej: PrPrzeds), definiującą w art. 3 działalność gospodarczą. Stosując pomocniczo przywołane przepisy, orzecznictwo wskazuje, że pojęcie „działalność gospodarcza” określa się przez wskazanie charakteryzujących ją cech: profesjonalny charakter, powtarzalność podejmowanych działań, uczestnictwo w obrocie gospodarczym oraz podporządkowanie regułom gospodarki rynkowej m.in. w celu osiągnięcia zysku – działanie bez zamiaru osiągnięcia zysku, a jedynie w celu uzyskania wpływów na pokrycie kosztów prowadzonej działalności, nie pozbawia prowadzonej działalności charakteru działalności gospodarczej (III CZP 40/91; III CZP 117/91).

Wskutek braku katalogu statuującego podmioty, które są przedsiębiorcami, pojawiają się problemy z zakwalifikowaniem danego podmiotu jako przedsiębiorcy, a tym samym uznania, że posiada on zdolność restrukturyzacyjną. W takim przypadku z pewnością należy kierować się omówionymi powyżej cechami prowadzonej działalności. Tytułem przykładu, podmiotami będącymi przedmiotem rozważań doktrynalnych i orzeczniczych są między innymi:

1. Spółka kapitałowa w organizacji, która może podjąć działalność gospodarczą przed wpisem do rejestru przedsiębiorców (art. 17 ust. 3 PrPrzeds);

2. Osoby małoletnie i ubezwłasnowolnione – należy zgodzić się z twierdzeniem, że status przedsiębiorcy może przysługiwać także osobie nieposiadającej pełnej zdolności do czynności prawnych, w imieniu której również w zakresie działalności gospodarczej może działać przedstawiciel ustawowy, w szczególności

bacząc na fakt, iż kodeksowa definicja przedsiębiorcy nie wprowadza wymogu posiadania zdolności do czynności prawnych (Naworski 2002: 634 i n.; Szydło 2002: 72 i n.; Zaporowski 2006: 37 i n.; Safjan 2012: 1113);

3. Przedsiębiorca w czasie zawieszenia wykonywania działalności – zgodnie z treścią art. 23 PrPrzeds przedsiębiorca wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej może zawiesić wykonywanie działalności gospodarczej na czas nieokreślony albo określony, nie krótszy jednak niż 30 dni, z kolei przedsiębiorca wpisany do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego może zawiesić wykonywanie działalności gospodarczej na okres od 30 dni do 24 miesięcy. Natomiast art. 25 PrPrzeds pozwala przedsiębiorcy w okresie zawieszenia działalności m.in. wykonywać wszelkie czynności niezbędne do zachowania lub zabezpieczenia źródła przychodów, uczestniczyć w postępowaniach sądowych oraz wykonywać wszelkie obowiązki nakazane przepisami prawa. W konsekwencji powyższego należy wskazać, że przedsiębiorca, który zawiesił prowadzoną działalność gospodarczą, zachowuje zdolność upadłościową oraz restrukturyzacyjną (Adamus 2019: 37).

4. Zdolność restrukturyzacyjna przysługuje wspólnikom prowadzącym działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej. Zdolności restrukturyzacyjnej nie posiada spółka cywilna, gdyż jest ona wielostronnym stosunkiem zobowiązaniowym łączącym wspólników i nie jest podmiotem odrębnym od wspólników (I CK 201/02; III CZP 67/02);

5. Zdolność restrukturyzacyjną posiadają wspólnicy osobowych spółek handlowych ponoszący odpowiedzialność całym swoim majątkiem za zobowiązania spółek (solidarność subsydiarna), a więc wspólnicy spółki jawnej, komplementariusze w spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej. W związku z faktem, że nie prowadzą oni działalności gospodarczej w imieniu własnym, zdolność restrukturyzacyjną posiadają jako wspólnicy spółki. Podobne wnioski należy wyciągnąć w stosunku do wspólników spółki partnerskiej, z jednym wyjątkiem – co do zasady nie odpowiadają oni własnym majątkiem za zobowiązania wywołane osobistą działalnością innych partnerów (Zimmerman 2020: 1004). Zaznaczyć jednak należy, że zdolności restrukturyzacyjnej nie posiada były wspólnik spółki osobowej (aktualny pozostaje pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony na gruncie ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe i naprawcze (dalej: PrUpN), III CZP 126/08) oraz osoba, która działała w imieniu spółki po jej zawiązaniu, a przed dokonaniem wpisu do rejestru, pomimo ustanowionej przepisami KSH solidarnej odpowiedzialności (art. 25¹ § 2, art. 109 § 2, art. 134 § 2 KSH). Jak wskazuje R. Adamus – osoby te nie zyskały statutu wspólnika spółki osobowej, a sam fakt odpowiedzialności solidarnej nie jest wystarczający do przyznania zdolności restrukturyzacyjnej (Adamus 2019: 40);

6. Kościelne osoby prawne – ich tworzenie oraz działalność reguluje ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r. poz. 1169 z późn. zm.) (dalej: u.s.p.k.k.r.p.). Posiadają one status przedsiębiorcy oraz mogą prowadzić działalność gospodarczą, stąd należy uznać, że posiadają one zdolność restrukturyzacyjną. Tożsame stanowisko wyrażano na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego (Rakoczy 2006: 83);

7. Początkowo w orzecznictwie przyjęto, iż wspólnota mieszkaniowa może nabywać prawa majątkowe tylko do majątku wspólnego właścicieli lokali (III CZP 97/06). Rok później w uchwale 7 sędziów z dnia 21 grudnia 2007 r. Sąd Najwyższy przyjął, że wspólnota mieszkaniowa, działając w ramach przyznanej jej zdolności prawnej, może nabywać prawa i obowiązków do własnego majątku (III CZP 65/07). Pomimo ostatniej uchwały Sądu Najwyższego, wciąż pozostały wątpliwości, czy do zadań wspólnoty mieszkaniowej może należeć prowadzenie we własnym imieniu działalności gospodarczej (Jakubecki i Zedler 2010: 26). Biorąc pod uwagę ograniczony normatywnie zakres zdolności prawnej wspólnoty mieszkaniowej, należy uznać, że nie posiada zdolności restrukturyzacyjnej (Groele i Kruczalak-Jankowska 2016: rozdz. 2, Nb 11; Ciszewski [red.] 2023, kom. do art. 43¹ KC, Nb 8).

8. Notariusz – w uchwale z dnia 23 marca 2016 roku Sąd Najwyższy stwierdził, że notariusz jest przedsiębiorcą w rozumieniu art. 43¹ KC (III CZP 4/16). Tezę wskazującą na zdolność upadłościową (restrukturyzacyjną) notariuszy potwierdza m.in. S. Gurgul (Gurgul 2020, Legalis, kom. do art. 5) oraz R. Adamus (Adamus 2021, Legalis, kom. do art. 5). Przeciwnego zdania jest z kolei m.in. A. Oleszko, który stwierdza: „[...] jednakże z powodu braku zainteresowania społecznego funkcjonowaniem kancelarii, notariusz z tego powodu (nierentowności) nie popada w upadłość, czy nie stosuje się postępowania restrukturyzacyjnego w celu zastosowania instrumentów prawnych przewidzianych dla przedsiębiorców” (Oleszko 2016, kom. do art. 4 PrNot). W mojej ocenie należy zgodzić się z twierdzeniami zawartymi w orzeczeniu Sądu Najwyższego, a w konsekwencji uznać, że posiada on zdolność restrukturyzacyjną. Ponadto w przypadku ogłoszenia restrukturyzacji notariusza może pojawić się problem nieposiadania przez zarządcę odpowiednich uprawnień do prowadzenia czynności podejmowanych przez dłużnika. Wydaje się, że w takim przypadku zalecane będzie całościowe pozostawienie wykonywania zarządu dłużnikowi, z uwagi na fakt, iż skuteczne przeprowadzenie postępowania (w szczególności sanacji) wymagać będzie osobistego udziału dłużnika.

9. Samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej (dalej: SPZOZ) – w uzasadnieniu projektu ustawy o działalności leczniczej wyraźnie określono, że podmioty wykonujące działalność leczniczą, w tym SPZOZ, są przedsiębior-

cami w rozumieniu art. 43¹ KC (Sejm VI kadencji, druk sejmowy nr 3489). Prowadzą one bowiem odpłatne usługi lecznicze w szczególności wobec osób nieubezpieczonych w publicznym systemie ochrony zdrowia. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że przed 1 stycznia 2016 roku wyłączenie zdolności upadłościowej (w tym upadłości układowej) SPZOZ wynikało z art. 6 PrUpN – obecnie w prawie restrukturyzacyjnym podmioty te nie znajdują się w katalogu podmiotów, którym ustawodawca nie przyznaje zdolności restrukturyzacyjnej. Sąd należy stwierdzić, że posiadają one zdolność restrukturyzacyjną (III UK 192/13; III CZP 11/05; IV CKN 1667/00; Zimmerman 2020: 1007; Adamus 2019: 38; Dercz, Rek [red.] 2019, LEX, kom. do art. 4).

4. Pozytywne przesłanki otwarcia postępowania sanacyjnego

Pozytywne przesłanki, których zaistnienie warunkuje otwarcie postępowania sanacyjnego, zostały ustanowione w art. 6 PrRestr. Pierwsza z nich to niewypłacalność dłużnika. Definiując pojęcie niewypłacalności, ustawodawca odwołuje się do definicji zawartej w prawie upadłościowym, która wskazuje, że: „Dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych”. Pojęcie to zostało znowelizowane w dniu 1 stycznia 2016 roku i jest obowiązujące dla spraw rozpoznawanych na podstawie zarówno PrUp, jak i PrRestr. Na wstępie rozważań dotyczących pojęcia niewypłacalności warto wskazać, że pojawia się ono również w innych aktach prawnych, jednak nie są one tożsame z rozumieniem tego pojęcia na tle PrUp i PrRestr (Rachwał 2000: 63 i n.). Warto wskazać chociażby na art. 458, art. 527 § 2, art. 331 § 2 KC, art. 83 KSH, art. 38 Konwencji o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów CMR i protokół, sporządzonej w Genewie w dniu 19.05.1956 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238 ze zm.) (dalej: konwencja), czy też art. 302 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (dalej: KK). Pojęcie niewypłacalności występuje także w aktach prawnych obcych państw, jej przesłanką jest ogólna niezdolność do spłaty długów (w Wielkiej Brytanii: *inability to pay debts as they fall due*, w Niemczech i Austrii: *Zahlungsunfähigkeit*, we Włoszech: *lo stato d'insolvenza*, we Francji: *cessation des paiements*, w Rosji: *неспособным удовлетворить требования кредиторов*). Wiele Państw ma również analogiczną do naszej regulacji zawartą w art. 11 ust. 2 PrUp przesłankę zadłużeniową, świadczącą o niewypłacalności – *balance sheet test*, *Überschuldung*. Przesłanka ta występuje m.in. w prawie angielskim, amerykańskim, niemieckim, austriackim oraz rosyjskim, chociaż zaznaczają się różnice dotyczące klasyfikacji określonych aktywów i pasywów (Hrycaj, Jakubecki, Witosz [red.] 2020: roz. 21, Nb 14).

Pojęcie niewypłacalności ujęte w PrUp należy podzielić na płynnościowe (art. 11 ust. 1 PrUp) oraz zadłużeniowe (art. 11 ust. 2 PrUp). W przypadku niewypłacalności płynnościowej, jak wskazuje ustawodawca w uzasadnieniu nowelizacji, „nowe brzmienie ust. 1 wiąże powstanie stanu niewypłacalności z okolicznościami natury finansowej”. W zakresie przesłanki płynnościowej określono, że dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (Miczek 2015: 64 i n., Olszewski [red.] 2015: 69 i n.). Podkreślić przy tym trzeba, że utrata płynności rzutuująca na niewypłacalność przedsiębiorcy jest zawsze związana z finansowym aspektem oceny kondycji dłużnika. Oznacza to, że niewypłacalnym nie będzie taki podmiot, który utracił zdolność płatniczą ze względów faktycznych i pozafinansowych (np. z powodu urazu powypadkowego osoba fizyczna zapomniała kodów dostępu do rachunku bankowego) (Druk nr 2824 Sejmu VII kadencji; warto przytoczyć w tym miejscu odmienne stanowisko zawarte w wyroku I SA/Gd 1074/19 – „Dla określenia stanu niewypłacalności bez znaczenia jest przyczyna niewykonywania zobowiązań. Niewypłacalność istnieje nie tylko wtedy, gdy dłużnik nie ma środków, lecz także wtedy, gdy dłużnik nie wykonuje zobowiązań z innych przyczyn. Niewypłacalność dłużnika istnieje zawsze, gdy nie wykonuje on swoich wymagalnych zobowiązań”). Samo niewykonywanie zobowiązań nie jest podstawą do otwarcia postępowania sanacyjnego, gdyż istotna w tym przypadku jest utrata zdolności do wykonywania zobowiązań. Dłużnik powinien na bieżąco monitorować stan swoich finansów pod kątem swojej zdolności do wykonywania wymagalnych zobowiązań. W przypadku, gdy problemy z płatnością są przejściowymi problemami, a istnieje realna możliwość pozyskania funduszy w najbliższym czasie, można uznać, że nie nastąpił stan niewypłacalności (Zimmerman 2020: 1014; orzecznictwo oraz doktryna wskazywała na tenże kierunek już na kanwie Prawa upadłościowego i naprawczego – tak np. w wyroku V CSK 211/10: „Przewidziana w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tj. Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm.) niewypłacalność dłużnika zachodzi dopiero wtedy, gdy dłużnik z braku środków przez dłuższy czas nie wykonuje części lub całości swoich wymaganych zobowiązań”, V CSK 320/10: „Działanie na szkodę wierzycieli polegało na kontynuowaniu działalności przez spółkę przez długi okres, w którym zaciągała kolejne zobowiązania bez możliwości ich całkowitego zaspokojenia”, II FSK 1743/12: „niewykonywanie zobowiązań, prowadzące do uznania dłużnika za niewypłacalnego, winno mieć charakter trwały i dotyczyć przeważającej części zobowiązań”. Warto również wskazać, że z ekonomicznego punktu widzenia niewypłacalność to „trwająca przez dłuższy czas nadwyżka strumienia odpływów nad strumieniem dopływów pieniężnych” – Mączyńska [red.] 2005: 37). Oczekiwanie dłużnika na polepszenie sytuacji zostało ogra-

niczone terminem 3-miesięcznym, wskazanym w art. 11 ust. 1a PrUp, gdzie zawarto wzruszalne domniemanie (*praesumptio iuris tantum*), że dłużnik traci zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące. Adresatami tejże normy prawnej są wierzyciel dłużnika, który po upływie tego okresu zostaje zwolniony z dowodzenia, że dłużnik stał się niewypłacalny, jak również osoby zarządzające zadłużonym przedsiębiorstwem, gdyż po upływie 3 miesięcy rozpocznie się bieg 30-dniowego terminu na zgłoszenie do sądu wniosku o upadłość (art. 21 ust.1 PrUp) oraz ziści się przesłanka do otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. Wskazanie konkretnej daty, kiedy rzeczywiście nastąpiła niewypłacalność, nie ma znaczenia w kontekście otwarcia postępowania sanacyjnego, jednakże sąd restrukturyzacyjny, wydając postanowienie o otwarciu postępowania sanacyjnego, musi stwierdzić, że przesłanka ta została spełniona (nie wyłącza to jednak odpowiedzialności dłużnika z innych podstaw prawnych. Bieżąca ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstwa leży w interesie samego dłużnika – co potwierdza Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach – III AUa 2222/18, wskazujący, że członek zarządu świadomie nie zgłaszając wniosku o upadłość, musi liczyć się z ryzykiem ponoszenia późniejszej odpowiedzialności subsydiarnej). Ocena taka powinna zostać dokonana z uwzględnieniem całokształtu okoliczności oraz dyrektyw zawartych w art. 233 KPC (Adamus 2015: 21). Utrata zdolności może być zjawiskiem natychmiastowym, jak i rozciągniętym w czasie. Sąd musi zbadać, czy dłużnik osiąga przychody cyklicznie (np. w branży budowlanej, turystycznej itp.), albo czy cykl pozyskiwania zapłaty za towary lub usługi jest długi. Ustawodawca zasadniczo pozbawia sąd możliwości skorzystania z dowodu w postaci opinii biegłego na etapie procedowania w przedmiocie otwarcia postępowania sanacyjnego (Adamus 2019: 62). PrRest oraz PrUp nie obligują sądu do stosowania konkretnej metody pozwalającej ustalić stan niewypłacalności dłużnika. Z pewnością w praktyce problematyczną kwestią jest wybór i zastosowanie określonej metody. Doktryna prezentuje rozmaite metody badawcze dotyczące niewypłacalności dłużnika, w tym w szczególności – 1. Wielopłaszczyznowa metoda badania podstaw niewypłacalności, polegająca na badaniu: a) struktury czasowej stanu niewykonywania zobowiązań pieniężnych przez dłużnika w podziale na poszczególne okresy, przy uwzględnieniu proporcji zobowiązań niewykonywanych i wymagalnych do ogółu zobowiązań pieniężnych dłużnika, b) zobowiązań, „w podziale na poszczególne miesiące w szerszym horyzoncie czasowym”, c) wystawionych przeciwko dłużnikowi tytułów egzekucyjnych i wykonawczych, d) zawartych umów kredytowych, e) przymusowych zabezpieczeń na nieruchomościach, f) zdarzeń determinujących perspektywę dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa (Kubiczek i Sokół 2016: 104 i n.); 2. Metoda

wskaźnikowa (tzw. analiza wskaźników finansowych): a) wskaźnik ogólnego zadłużenia, b) wskaźnik zadłużenia kapitału własnego, c) wskaźnik udziału zobowiązań długoterminowych w zobowiązaniach ogółem, d) wskaźnik zadłużenia długoterminowego; 3. Metoda wskaźników uzupełniających – a) wskaźnik pokrycia obsługi długu (wskaźnik statystyczny), b) wskaźnik pokrycia zobowiązań nadwyżką finansów (wskaźnik statystyczny), c) wskaźnik pokrycia odsetek zyskiem (wskaźnik statystyczny), d) wskaźnik pokrycia obsługi długu nadwyżką finansową (wskaźnik statystyczny), e) wskaźnik pokrycia obsługi długu z gotówki operacyjnej (wskaźnik dynamiczny), f) wskaźnik pokrycia odsetek z gotówki operacyjnej (wskaźnik dynamiczny); 4. Metoda wielowymiarowej statystyki; 5. Zaawansowane modele stochastyczne (Adamus 2019: 63–65 oraz cytowana tam literatura).

Niewypłacalność w ujęciu zadłużeniowym stanowi, że dłużnik będący osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, jest niewypłacalny także wtedy, gdy jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące. Stanowi ona samodzielną przesłankę do stwierdzenia stanu niewypłacalności, nie musi wystąpić łącznie, aby możliwe stało się otwarcie postępowania sanacyjnego (I GSK 1405/18 – „Art. 11 Prawa upadłościowego i naprawczego wskazuje dwie przesłanki uznania dłużnika za niewypłacalnego, co – zgodnie z art. 10 – stanowi podstawę ogłoszenia jego niewypłacalności. Pierwsza z tych przesłanek, zawarta w ustępie 1, utrata zdolności płatniczej, ma charakter uniwersalny i odnosi się do wszystkich dłużników. Druga, przewaga zobowiązań nad majątkiem (art. 11 ust. 2), ma charakter uzupełniający i odnosi się do osób prawnych i określonych jednostek organizacyjnych. Przesłanki te są niezależne od siebie i wystarczy, by wypełniła się jedna z nich”). Należy ją jednak uznać za przesłankę względną, subsytucyjną, gdyż zgodnie z art. 11 ust. 6 PrUp Sąd może oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli nie ma zagrożenia utraty przez dłużnika zdolności do wykonywania jego wymagalnych zobowiązań pieniężnych w niedługim czasie – wskazane przesłanki kwalifikują dłużnika do otwarcia postępowania sanacyjnego (art. 6 ust. 3 PrRestr), co może nastąpić chociażby w sytuacji złożenia wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego przez wierzyciela (Adamus 2019: 69). Ponadto ma ona znaczenie pomocnicze, co też wskazano w uzasadnieniu ustawy: „[P]rzesłanka ta ma znaczenie pomocnicze wobec przesłanki płynnościowej. Co do zasady nie jest korzystne dla podmiotu oraz jego otoczenia gospodarczego długotrwałe utrzymywanie się stanu, w którym suma zobowiązań przewyższa łączną wartość zbywczą majątku dłużnika. Uznano przy tym, że okres dwudziestoczwuromiesięczny jest okresem adekwatnym. Jeśli w czasie 2 pełnych lat majątek dłużnika ma mniejszą wartość

niż jego zobowiązania, to oznacza to, że powinien on być poddany rygorom ustawy upadłościowej” (Druk nr 2824 Sejmu VII kadencji). W praktyce należy przyjąć, że jakikolwiek, nawet przejściowy, wzrost przewagi majątku dłużnika nad zobowiązaniami powoduje przerwanie biegu 2-letniego terminu (Witosz 2017, kom. do art. 11 PrUp), na co wskazuje chociażby zwrot „utrzymuje się”. Ustawodawca określa, że w skład majątku dłużnika nie wchodzi składniki niewchodzące w skład masy upadłości. Będą to w szczególności przedmioty w leasingu, wynajmowane lub wydzierżawiane, ale dotyczy to również przedmiotów stanowiących własność innych podmiotów w oparciu np. o zastrzeżenie prawa własności na rzecz sprzedającego do czasu uiszczenia pełnej ceny (Zimmerman 2020: 1015), sumy zgromadzone na zakładowym funduszu świadczeń społecznych oraz innych funduszach tworzonych na podstawie odrębnych przepisów (Adamus 2019: 69). Z kolei w skład zobowiązań pieniężnych nie wlicza się zobowiązań przyszłych, w tym zobowiązań pod warunkiem zawieszającym oraz zobowiązań wobec wspólnika albo akcjonariusza z tytułu pożyczki lub innej czynności prawnej o podobnych skutkach, o których mowa w art. 342 ust. 1 pkt 4 PrRestr (należności wspólników albo akcjonariuszy z tytułu pożyczki lub innej czynności prawnej o podobnych skutkach, w szczególności dostawy towaru z odroczonym terminem płatności, dokonanej na rzecz upadłego będącego spółką kapitałową w okresie pięciu lat przed ogłoszeniem upadłości, wraz z odsetkami). Regulacja wyłączająca te zobowiązania jest w pełni uzasadniona, gdyż wskazane zobowiązania nie gwarantują pewności co do ich zaistnienia, a tym samym w sposób błędny wpływałyby na zdolność dłużnika do zaspokojenia wierzycieli.

Bacząc na stronę podmiotową normy statuującej przesłankę zadłużeniową, wskazać należy, że podmiotami objętymi hipotezą art. 11 ust. 2 PrUp są osoby prawne, handlowe spółki osobowe, w których żadnym ze wspólników odpowiadających za zobowiązania spółki całym swoim majątkiem nie jest osoba fizyczna oraz pozostałe jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną. Należy zgodzić się z twierdzeniem P. Filipiaka, że przesłanki zadłużeniowej nie stosuje się do banków, gdyż art. 426 ust. 1 PrUp wprowadza tzw. bilansową postać przesłanki nadmiernego zadłużenia (bank jest niewypłacalny również wówczas, gdy według bilansu sporządzonego na koniec okresu sprawozdawczego aktywa banku nie wystarczają na zaspokojenie jego zobowiązań) i należy uznać go za szczególny wobec ogólnego art. 11 ust. 2 i na zasadzie *lex specialis derogat legi generali* wyłącza się jego zastosowanie (Filipiak i Hrycaj [red.] 2020, kom. do art. 6 PrRestr pkt 51).

Podobnie jak w przypadku przesłanki płynnościowej, ustawodawca w stosunku do przesłanki zadłużeniowej również zastosował konstrukcję wzruszalnego

domniemania prawnego. Jest to tzw. domniemanie bilansowe, wskazujące, że zobowiązania pieniężne dłużnika przekraczają wartość jego majątku, jeżeli zgodnie z bilansem jego zobowiązania, z wyłączeniem rezerw na zobowiązania oraz zobowiązań wobec jednostek powiązanych, przekraczają wartość jego aktywów, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że „wartość majątku nie powinna być oceniana na podstawie wartości bilansowej, lecz na podstawie wartości rzeczywistej (zbywczej) przy założeniu kontynuacji prowadzenia działalności. Dla wierzycieli istotne jest to, że ewentualne zbycie składników majątkowych wystarczy na zaspokojenie wszystkich zobowiązań dłużnika. Konieczne jest przy tym wprowadzenie okoliczności, które łagodzą nadmierny rygorystyczny kryterium zadłużeniowym” (Druk nr 2824 Sejmu VII kadencji). Wadą wskazanego rozwiązania jest fakt, że wartość bilansowa, księgową majątku jest najczęściej nierówna wartości rzeczywistej, co powoduje, iż zagrożone zostają interesy wierzycieli. Z kolei wartość zbywcza (*selling value*) powoduje możliwość powstania ryzyka niepoprawności wyceny. Każdorazowo należy poddać analizie, czy takowa sprzedaż nie będzie miała charakteru sprzedaży wymuszonej, przy której cena jest najczęściej dużo niższa niż w rzeczywistości (Adamus 2019: 69; Micherda [red.] 2010: 34 i n.).

Kolejną pozytywną przesłanką otwarcia postępowania sanacyjnego jest stan zagrożenia niewypłacalnością, przez co należy definiować dłużnika, którego sytuacja ekonomiczna wskazuje, że w niedługim czasie może stać się niewypłacalny. W poprzednim stanie prawnym, a mianowicie w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze, stan zagrożenia niewypłacalnością warunkował otwarcie wyłącznie postępowania naprawczego, obecnie definicja ta została – co wydaje się naturalnym zabiegiem – przeniesiona do PrRestr. Przesłanka zagrożenia niewypłacalnością odnosi się do niewypłacalności zarówno na płaszczyźnie płynnościowej, jak i zadłużeniowej. Dłużnik zagrożony niewypłacalnością to dłużnik, który z różnych względów jest w stanie przewidzieć, że w niedługim czasie przestanie wykonywać swoje zobowiązania (choć aktualnie nie musi posiadać zaległości finansowych). Z ustawowego punktu widzenia nie ma znaczenia, co było przyczyną takiego stanu rzeczy – może to być znaczne zmniejszenie zamówień od głównego klienta, utrata głównego klienta bądź kilku klientów, pojawienie się silnej konkurencji, niespodziewane cofnięcie dofinansowania, utrata zezwolenia na prowadzoną działalność, wprowadzenie nowych przepisów mocno zwiększających koszty działalności czy też zakup maszyny rolniczej z odroczonym terminem płatności, która okazała się zbędna ze względu na panującą suszę, a tym samym nie przyniosła oczekiwanych dochodów.

Z procesowego punktu widzenia wnioski o wszczęcie postępowania sanacyjnego przy zagrożeniu niewypłacalnością może złożyć tylko dłużnik. Stan

zagrożenia niewypłacalnością musi istnieć w momencie wydania przez sąd restrukturyzacyjny postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego. Sąd powinien ponadto dokonać wnikliwej analizy stanu finansowego dłużnika, gdyż istnieje ryzyko, że dłużnicy, będący w rzeczywistości w dobrej sytuacji finansowej, będą chcieli za pomocą postępowania sanacyjnego zmniejszyć część swojego zadłużenia lub też dokonać tzw. wrogiego przejęcia spółki, np. za pomocą konwersji zobowiązań na kapitał zakładowy (Hrycaj, Jakubecki, Witosz [red.] 2020: 79). Analiza stanu finansowego dłużnika odbywa się na podstawie załączonych do wniosku dokumentów oraz dokumentów przedłożonych na ewentualne wezwanie sądu, lecz może również zostać dokonana poprzez przeprowadzenie postępowania dowodowego, w tym przesłuchania dłużnika, nadzorcy sądowego, zarządcy, wierzyciela, członka rady wierzycieli lub innych osób.

5. Negatywne przesłanki materialne

Ustanowienie negatywnych przesłanek otwarcia postępowania sanacyjnego w swoim zamiarze jest dobrym rozwiązaniem legislacyjnym, dającym sądom możliwość ochrony oraz zabezpieczenia interesów wierzycieli poprzez odmowę otwarcia postępowania sanacyjnego w przypadku wystąpienia chociażby jednej z trzech przesłanek: pokrzywdzenia wierzycieli (art. 8 ust. 1 PrRest), braku uprawdopodobnienia zdolności dłużnika do bieżącego zaspokajania kosztów postępowania i zobowiązań powstałych po jego otwarciu (art. 8 ust. 2 PrRestr) oraz uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 13 PrRestr). W przypadku zaistnienia którejkolwiek ze wskazanych negatywnych podstaw sąd restrukturyzacyjny jest zobligowany do odmowy otwarcia postępowania sanacyjnego.

Pierwsza ze wskazanych przesłanek materialnych odnosi się do wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych. Trudności co do oceny jej wystąpienia może powodować brak definicji legalnej, mimo że klauzula generalna „pokrzywdzenia wierzycieli” występuje kilkakrotnie w PrRestr (art. 33 ust. 2, art. 173 ust. 2 pkt 1, art. 239 ust. 1 pkt 1, art. 308, art. 325 ust. 1 pkt 1, art. 333 ust. 1). Przywołana klauzula generalna występuje również w innych aktach prawnych, w tym chociażby w art. 527 i n. KC. Analizując znaczenie przywołanego pojęcia, dopuszczalne wydaje się odnieść do dorobku doktryny i orzecznictwa wypracowanego na tle przepisu art. 527 KC. W doktrynie wskazuje się, że pokrzywdzenie wierzycieli jest bezpośrednią konsekwencją powstania lub też pogłębienia się stanu niewypłacalności dłużnika, a tym samym zwiększenia się ryzyka po stronie wierzyciela w zakresie prawdopodobieństwa uzyskania zaspokojenia. W orzecznictwie stanowiono, że „pokrzywdzenie wierzycieli następuje

także w takim przypadku, gdy dłużnik spełnia część swoich zobowiązań, ale z nieuzasadnionym uprzywilejowaniem jednego lub niektórych z wierzycieli” (VI ACa 202/14), a także, iż „pokrzywdzenie powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność lub utrudnienie albo opóźnienie zaspokojenia wierzyciela” (I ACa 1438/12). Na gruncie PrRestr należy wskazać, iż pokrzywdzenie wierzycieli będzie zachodzić w przypadku, gdy postępowanie zostanie otwarte pomimo tego, że istnieje nikła szansa na osiągnięcie celu postępowania, a spowoduje ono wyłącznie opóźnienie w zaspokojeniu wierzycieli, a także w sytuacji gdy w rezultacie przeprowadzenia postępowania sanacyjnego pomniejszy się wartość majątku dłużnika i/lub pogorszy się jego sytuacja finansowa w taki sposób, że ostatecznie po przeprowadzeniu postępowania szanse wierzycieli na zaspokojenie będą niższe niż przed otwarciem postępowania (Hrycaj 2019: roz. 3, podr. 2.1). Uogólniając pojęcie pokrzywdzenia wierzycieli, należy zaaprobować za R. Adamusem stwierdzenie, że pokrzywdzenie wierzycieli ma miejsce zawsze wówczas, gdy otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego jest oczywiście mniej korzystne dla wierzycieli niż jego brak (Adamus 2019: 76). Wszystkie postawione powyżej tezy mają charakter ogólny, podobnie jak samo pojęcie użyte przez ustawodawcę, pamiętać jednak należy, że sąd rozpatrujący wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego musi dokonać oceny konkretnego przypadku. W każdej sprawie sąd restrukturyzacyjny spotka się z mnogością wierzycieli o różnorodnych interesach jednostkowych, najczęściej niełatwych do pogodzenia, bowiem to, co leży w polu zainteresowania jednego wierzyciela, może być niekorzystne dla innego. Zasadniczo sąd powinien kierować się interesem ogółu wierzycieli, stawiać go ponad indywidualne interesy i w konsekwencji wyodrębnić „uśredniony” ogólny interes. Wydaje się, że – po pierwsze – pewną wskazówką dla sądów mogą być przepisy o większości potrzebnej dla przyjęcia układu – sąd powinien zwrócić uwagę na większość kapitałową poszczególnych wierzycieli (zaznaczyć należy, iż dodatkowym utrudnieniem dla sądu rozpatrującego wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego jest fakt, iż propozycje układowe nie są objęte tymże wnioskiem, z kolei w przypadku pozostałych postępowań – propozycje te mogą być wielokrotnie zmieniane podczas prowadzonego postępowania). Po drugie – sąd, kierując się zasadą proporcjonalności, powinien zwrócić uwagę na intensywność pokrzywdzenia wierzycieli, co może zbadać chociażby za pomocą dowodu z przesłuchania świadków, którymi będą wierzyciele – na okoliczności wpływu postępowania na ich sytuację (Adamus 2019: 77). Warto wskazać przykładowe opinie orzecznicze w zakresie oceny potencjalnego pokrzywdzenia wierzycieli – Sąd Okręgowy w Krakowie wskazał, że w każdym postępowaniu restrukturyzacyjnym należy liczyć się z przynajmniej czasowym pogorszeniem sytuacji wierzycieli, jednak jest to uzasadnione interesem społecznym i go-

spodarczym, upatrywanym poprzez uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika (XII Gz 632/17); Sąd Okręgowy w Gliwicach wyraził pogląd, że głównym celem postępowania restrukturyzacyjnego jest przywrócenie dłużnikowi pozycji na rynku i możliwość efektywnego uczestnictwa w obrocie gospodarczym, co przysporzy również korzyści wierzycielom (XGz 135/17); następnie Sąd Okręgowy w Katowicach podkreślił, że „jeżeli wniosek o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego składa dłużnik zagrożony niewypłacalnością, to pokrzywdzenie wierzycieli nastąpi, gdy poza postępowaniem wierzyciele na zasadach ogólnych (np. w postępowaniu egzekucyjnym) zostaliby zaspokojeni w rażąco wyższym stopniu niż w postępowaniu restrukturyzacyjnym” (XIX Gz 463/17); z kolei Sąd Okręgowy w Warszawie wskazał, że ratowanie przedsiębiorstwa dłużnika nie może odbyć się kosztem wierzycieli, a sytuacja wierzycieli oczekujących na zakończenie postępowania restrukturyzacyjnego nie powinna się istotnie pogorszyć, w tym również w stosunku do wierzycieli posiadających nowopowstałe wierzytelności (XXIII Gz 71/18).

Sąd restrukturyzacyjny powinien również zwrócić uwagę na fakt, że w praktyce dłużnik może zastosować wiele celowych działań, które pozwolą w sposób pośredni lub bezpośredni zredukować wielkość jego zobowiązań, a w rezultacie doprowadzą do pokrzywdzenia wierzycieli. Tytułem przykładu warto wskazać, że dłużnik może wnosić o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego, a w przypadku braku powodzenia i niezawarcia układu złożyć ponownie wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego, dłużnik może podjąć próbę wpływu na wielkość zobowiązań spornych, w taki sposób, aby umożliwić sobie otwarcie postępowania przyspieszonego oraz następnie postępowania układowego – czyli postępowań wykluczających się (Hrycaj [red.] 2020: kom. do art. 8 PrRestr, pkt 9). Ponadto mogą zdarzyć się sytuacje, których sąd nie jest w stanie wziąć pod uwagę, jak np. przegłosowanie układu przez podstawionych wierzycieli zawierających z dłużnikiem pozorne umowy (Hrycaj 2016: 86).

Z procesowego punktu widzenia należy wskazać, że przesłanka negatywna w postaci pokrzywdzenia wierzycieli, jako podstawa odmowy otwarcia postępowania sanacyjnego, występuje niezależnie od tego, czy wnioskodawcą jest dłużnik, czy wierzyciel. Ponadto istnienie podstawy negatywnej nie wyłącza możliwości merytorycznego rozpoznania wniosku o otwarcie postępowania (Jodłowski [red.] 2009: 64), lecz skutkuje jego oddaleniem.

Druga z negatywnych podstaw otwarcia postępowania, odwołująca się w swej konstrukcji do ubóstwa masy układowej (art. 13 PrUp), obliuguje sąd do odmowy otwarcia postępowania w przypadku braku uprawdopodobnienia zdolności dłużnika do bieżącego zaspokajania kosztów postępowania i zobowiązań powstałych po jego otwarciu. Przesłanka ta odnosi się wyłącznie do postępowania układowego oraz postępowania sanacyjnego, z racji tego, że w trakcie ich

trwania należy ustalić spis wierzycieli, stąd z założenia trwają dłużej, a ponadto z ekonomicznego punktu widzenia istotne jest to, aby masa sanacyjna (czy też układowa w przypadku postępowania układowego), będąca jednocześnie potencjalną masą upadłości (majątkiem dłużnika), nie uległa pomniejszeniu w trakcie trwania postępowania (Zimmerman 2020: 1121). Wprowadzone przez ustawodawcę rozwiązanie jest oczywiste z aksjologicznego punktu widzenia. Prowadzenie postępowania wobec dłużnika, który nie posiada środków na bieżącą regulację kosztów i aktualnych zobowiązań, byłoby postępowaniem jałowym, gdyż z pewnością nie doprowadziłoby do spłaty zobowiązań powstałych przed otwarciem postępowania. Ponadto mogłoby doprowadzić do spłaty zobowiązań powstałych przed otwarciem postępowania, kosztem tych powstałych po jego otwarciu, w czasie gdy dłużnik w sposób regularny prowadzi działalność gospodarczą.

Ustawodawca zdecydował się na złagodzenie rygoru i zobowiązanie dłużnika do uprawdopodobnienia zdolności do wykonywania zobowiązań. Dłużnik może uprawdopodobnić swoją zdolność np. w treści wstępnego planu restrukturyzacyjnego. W sytuacji, gdy wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego został złożony przez wierzyciela, dłużnik może zostać wezwany przez sąd do wykazania takiej okoliczności (Adamus 2019: 80). Warto zaznaczyć, że uprawdopodobnienie jest środkiem zastępczym wobec udowodnienia danej okoliczności. Nie daje ono pewności zajścia faktu, lecz jedynie wskazuje na taką możliwość, czyniąc dany fakt prawdopodobnym (Jodłowski [red.] 2009: 425), jak również nie wymaga zachowania przepisów o postępowaniu dowodowym (Hrycaj, Jakubecki, Witosz [red.]: roz. IV, Nb 115). Rozwiązanie to z pewnością ma służyć zasadom prowadzenia postępowania, a więc szybkości i efektywności. Długotrwałe postępowanie dowodowe w tym zakresie z pewnością nie przysłużyłoby się celowi postępowania sanacyjnego, zwłaszcza że sąd zobligowany jest do umorzenia postępowania sanacyjnego oraz układowego, w przypadku gdy dłużnik utracił zdolność do bieżącego zaspokajania kosztów postępowania i zobowiązań powstałych po jego otwarciu oraz zobowiązań, które nie mogą zostać objęte układem. W celu ułatwienia dokonania oceny utraty zdolności płatniczej wprowadzono domniemanie wskazujące, że dłużnik utracił zdolność do zaspokajania zobowiązań, jeżeli opóźnienie w ich wykonywaniu przekracza trzydzieści dni. Zatem nawet gdyby ocena sądu co do zdolności dłużnika do wykonywania zobowiązań na etapie rozpoznawania wniosku o otwarcie postępowania była mylna, interesy wierzycieli nie zostaną zagrożone.

Wskazane przez ustawodawcę koszty i zobowiązania, które dłużnik musi być w stanie regulować, są pojęciem pojemnym znaczeniowo. Zakres przedmiotowy kosztów postępowania został uregulowany w art. 207 PrRestr oraz 208 PrRestr.

Z kolei – jak wskazuje się w doktrynie – zobowiązania, które powstały po otwarciu postępowania sanacyjnego, to wszelakie obowiązki mające charakter cywilnoprawny, które powstały i stały się wymagalne w czasie trwania postępowania. Zalicza się do nich również zobowiązania warunkowe z czynności i zdarzeń mających miejsce przed otwarciem postępowania, co do których warunek ziścił się po otwarciu (Jodłowski [red.] 2009: 425). Samo pojęcie zobowiązań zawiera w sobie zobowiązania zarówno niepieniężne, jak i pieniężne. W praktyce dłużnik musi wykazać, że posiada zdolność do zaspokajania m.in. następujących kosztów: kosztów bieżących przedsiębiorstwa – podatków, opłat, czynszów, wynagrodzenia pracowników, zakupu materiałów, usług podwykonawców; kosztów postępowania – wydatki związane z wykonywaniem funkcji zarządcy – wynagrodzenie, koszty związane z koniecznością zatrudnienia dodatkowych osób przy sporządzaniu spisu wierzytelności, spisu inwentarza, planu restrukturyzacyjnego, organizacji zgromadzenia wierzycieli czy z obsługą prawną (Zimmerman 2020: 1121).

Z procesowego punktu widzenia, jeżeli we wniosku nie zostanie uprawdopodobniony warunek posiadania zdolności do bieżącego zaspokajania kosztów postępowania i zobowiązań powstałych po jego otwarciu, sąd restrukturyzacyjny nie orzeknie o oddaleniu wniosku, lecz wezwie do uzupełnienia braków formalnych na podstawie art. 130 § 1 KPC w zw. art. 209 PrRestr. Dopiero jeśli po uzupełnieniu twierdzeń i wskazaniu okoliczności na ich poparcie sąd uzna, że nie doszło do uprawdopodobnienia, oddali wniosek restrukturyzacyjny z powodu braku podstawy otwarcia postępowania (Hrycaj [red.] 2020: art. 8 PrRestr, pkt 38).

Ostatnią z negatywnych przesłanek otwarcia postępowania sanacyjnego jest prawomocne ogłoszenie upadłości dłużnika. Sąd restrukturyzacyjny wstrzymuje rozpoznanie wniosku sanacyjnego (restrukturyzacyjnego) do czasu uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Warto zaznaczyć, że postanowienie o ogłoszeniu upadłości jest skuteczne *ex lege* z dniem jego wydania, stąd wywołuje szeroko określone w PrUp skutki (dotyczące m.in. osoby dłużnika, jego majątku, innych postępowań sądowych i administracyjnych). Z kolei sąd restrukturyzacyjny zobligowany jest odmówić otwarcia postępowania sanacyjnego w przypadku uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Konstrukcja ta związana jest ze skutkami prawomocności, w tym powstaniem powagi rzeczy osądzonej. Przesłanka ta dotyczy wszystkich pozostałych postępowań – w przypadku przyspieszonego postępowania układowego oraz postępowania układowego sąd zobowiązany jest do odmowy otwarcia postępowania, z kolei w przypadku postępowania o zatwierdzenie układu – odmowy zatwierdzenia układu.

6. Podsumowanie

Przesłanki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego są co do zasady tożsame dla wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych. Częściowa odmienność postępowania sanacyjnego w tej kwestii, a w szczególności w zakresie poprzedzającym otwarcie postępowania, tj. na etapie złożenia wniosku o otwarcie postępowania, wynika z pewnością z odmienności i wyjątkowości samego postępowania sanacyjnego. Należy jednocześnie zaznaczyć, że ustawodawca, dokonując implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20 czerwca 2019 roku w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postanowień dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132, planuje dokonać zmian w zakresie otwarcia postępowania sanacyjnego, co spowoduje jeszcze większe odróżnienie tegoż postępowania od pozostałych postępowań restrukturyzacyjnych. Ustawodawca wskazuje, że postępowanie sanacyjne, z uwagi na fakt, że pozostaje poza zakresem stosowania Dyrektywy 2019/1023, powinno być postępowaniem dostępnym wyłącznie dla dłużników niewypłacalnych. Uzasadnieniem takiego stanu rzeczy jest fakt, że umożliwi ono skorzystanie z narzędzi pozwalających na przeprowadzenie głębokiej restrukturyzacji przedsiębiorstwa dłużnika (np. restrukturyzacji zatrudnienia, majątku, kontraktów, uzyskanie pomocy publicznej). Narzędzia te pozwalają na rzeczywiste wpływanie na sytuację i prawa wierzycieli i osób trzecich (Druk Sejmu IX kadencji, s. 3). Ponadto projektowane zmiany mają na celu umożliwienie złożenia wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego w stosunku do tzw. ułomnych osób prawnych (np. spółek jawnych, spółek komandytowych).

W kontekście projektowanych zmian w zakresie otwarcia postępowań restrukturyzacyjnych, w szczególności postępowania sanacyjnego, *de lege ferenda* należy podnieść, że rozwiązaniem mogącym znacząco przyspieszyć restrukturyzację dłużnika byłoby wprowadzenie instytucji pre-pack, która mogłaby dotyczyć etapu składania wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego. Dłużnik składający wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego mógłby jednocześnie złożyć wniosek o zatwierdzenie warunków sprzedaży swojego przedsiębiorstwa, jego zorganizowanej części lub składników majątkowych stanowiących znaczną część przedsiębiorstwa określonego nabywcy. Wskazana procedura z pewnością mogłaby znacząco przyspieszyć postępowanie, a tym samym pozwolić uniknąć wielu negatywnych aspektów długotrwałego postępowania, takich jak chociażby dezorganizacja przedsiębiorstwa dłużnika, spadek jego wartości, ucieczka klientów.

Wykaz skrótów

- KC – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny
KK – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny
Konwencja – Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów CMR i protokół, sporządzonej w Genewie 19.05.1956 r.
KPC – ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego
KSH – ustawa z dnia 15 września 2000 roku – Kodeks Spółek Handlowych
PrPrzeds – ustawa z dnia 6 marca 2018 roku – Prawo przedsiębiorców
PrRestr – ustawa z dnia 15 maja 2015 roku – Prawo restrukturyzacyjne
PrUp – ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku – Prawo upadłościowe
PrUpN – ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku – Prawo upadłościowe i naprawcze
SPZOZ – samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej
u.g.n.r.s.p. – ustawa z dnia 29 grudnia 1993 r. o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw
u.s.d.g. – ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej
u.s.p.k.k.r.p. – ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej

Bibliografia

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20 czerwca 2019 roku w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postanowień dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (Dz. Urz. UE L 172/18).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. 2020 poz. 1740 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. 2021 poz. 1805).
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. 2013 poz. 1169 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1993 r. o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw (tekst. jedn.: Dz.U. 1994 Nr 1, poz. 3 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. 2021 poz. 2345 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz.U. 2020 poz. 1526 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn.: Dz.U. 2020 poz. 1228 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej (tekst. jedn.: Dz.U. 2004 nr 173 poz. 1807 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn.: Dz.U. 2021 poz. 1588 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 marca 2018 roku – Prawo przedsiębiorców (tekst. jedn.: Dz.U. 2021 poz. 162 z późn. zm.).

Orzecznictwo

Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 40/91, OSNCP 1992, nr 2, poz. 17.

Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 117/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 65; sprost. OSNCP 1993, nr 7–8, s. 169.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1993 r., I CRN 121/92. Dostęp: 13.04.2023. Legalis nr 57190.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2002 r., sygn. akt IV CKN 1667/00, OSNC 2003, nr 5, poz. 65.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2002 r., III CZP 67/02, OSNC 2003, nr 7–8, poz. 102.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2003 roku, I CK 201/02. Dostęp: 13.04.2023. LEX nr 151608.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2005 roku, sygn. akt III CZP 11/05, OSNC 2006, nr 3, poz. 48.

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 21 marca 2006 roku, sygn. akt VI SA/Wa 2215/05. Dostęp: 13.04.2023. LEX nr 257125.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2006 r., III CZP 97/06. Dostęp: 13.04.2023. Legalis nr 78835.

Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna – III CZP 65/07, OSNC 2008, nr 7–8, poz. 69.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2008 roku, sygn. akt III CZP 126/08, OSNC 2009, nr 11, poz. 150.

Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 19 stycznia 2011 roku, sygn. akt V CSK 211/10. Dostęp: 13.04.2023. LEX nr 738136.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2011 roku, sygn. akt V CSK 320/10. Dostęp: 13.04.2023. LEX nr 885038.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi – I Wydział Cywilny z dnia 18 lutego 2013 roku, sygn. akt I ACa 1438/12. Dostęp: 13.04.2023. Legalis 734272.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 25 czerwca 2014 roku, sygn. akt II FSK 1743/12. Dostęp: 13.04.2023. LEX nr 1518904.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 2014 roku, sygn. akt III UK 192/13. Dostęp: 13.04.2023. LEX nr 1498822.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie – V Wydział Cywilny z dnia 26 listopada 2014 roku, sygn. akt VI ACa 202/14. Dostęp: 13.04.2023. Legalis nr 1206625.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2016 roku, sygn. akt III CZP 4/16, Biul. Sądu Najwyższego 2016, nr 3, poz. 6.

- Postanowienie Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 11 lipca 2017 roku, sygn. akt XGz 135/17, niepubl.
- Postanowienie Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 18 lipca 2017 roku, sygn. akt XIX Gz 463/17, niepubl.
- Postanowienie Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 2 października 2017 roku, sygn. akt XII Gz 632/17, niepubl.
- Postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 8 maja 2018 roku, sygn. akt XXIII Gz 71/18, Dostęp: 13.04.2023. Legalis 1785979.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 października 2019 roku, sygn. akt I GSK 1405/18. Dostęp: 13.04.2023. Legalis 2263025.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z siedzibą w Gdańsku z dnia 6 listopada 2019 roku, sygn. akt I SA/Gd 1074/19. Dostęp: 13.04.2023. Legalis nr 2253435.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach – III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 listopada 2019 roku, sygn. akt III AUa 2222/18. Dostęp: 13.04.2023. Legalis nr 2278837.

Opracowania

- Adamus, Rafał. 2021. *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 13.04.2023.
- Adamus, Rafał. 2019. *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Adamus, Rafał. 2015. Przedmiotowe przesłanki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. *Monitor Prawa Bankowego* 12: 19–27.
- Adamus, Rafał. 2015. Tendencje reformatorskie w zakresie pojęcia niewypłacalności przedsiębiorcy w prawie upadłościowym. W: *Tendencje reformatorskie w prawie handlowym. Między teorią a praktyką*, (red.) Jan Olszewski, 69–82. Warszawa: C.H. Beck.
- Bednarek, Małgorzata. 2006. Rozdział VII. Wzorce umów. W: *System Prawa Prywatnego*. Tom 5, (red.) Ewa Łętowska, 541–704. Warszawa: C.H. Beck.
- Nazaruk, Piotr. 2023. Komentarz do art. 43¹ KC, teza 8. W: *Kodeks cywilny, komentarz aktualizowany*, (red.) Jerzy Ciszewski. Warszawa: Wolters Kluwer, wydanie elektroniczne LEX. Dostęp: 13.04.2023.
- Dercz, Maciej i Tomasz Rek. 2019. *Ustawa o działalności leczniczej, komentarz do art. 4 Ustawy o działalności leczniczej*. Warszawa: Wolters Kluwer, wydanie elektroniczne LEX. Dostęp: 13.04.2023.
- Hrycaj, Anna. 2020. Komentarz do art. 4 PrRestr, pkt. 2. W: *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, (red.) Patryk Filipiak, Anna Hrycaj. Warszawa: Wolters Kluwer, wydanie elektroniczne LEX. Dostęp: 13.04.2023.
- Głodowski, Włodzimierz i Anna Hrycaj. 2010. Zakres podmiotowy i podstawy ogłoszenia „upadłości konsumenckiej”. *Państwo i Prawo* 2: 70–79.
- Grabiński, Konrad. 2010. Wycena i jej aktualizacja w warunkach kryzysu gospodarczego. W: *Rachunkowość wobec kryzysu gospodarczego*, (red.) Bronisław Micherda. Warszawa: Difin.
- Groele, Bartosz i Joanna Kruczalak-Jankowska. 2014. Rozdział 2. Podmiotowy zakres prawa restrukturyzacyjnego (zdolność restrukturyzacyjna). W: *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*. Tom 6: *System Prawa Handlowego*, wyd. 2, (red.) Anna Hrycaj, Andrzej

- Jakubecki, Aleksander Witosz. Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 13.04.2023.
- Górnicz, Kazimierz. 1994. Głosa do uchwały SN z dnia 27 maja 1993 r., III CZP 61/93, *Rejent* 1: 59-72.
- Filipiak, Patryk. 2020. Rozdział 21. W: *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe System Prawa Handlowego*. Tom 6, (red.) Anna Hrycaj, Andrzej Jakubecki, Aleksander Witosz. Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 13.04.2023.
- Filipiak, Patryk. 2020. Komentarz do art. 8 PrRestr. W: *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, (red.) Anna Hrycaj. Warszawa: Wolters Kluwer, wydanie elektroniczne LEX. Dostęp: 13.04.2023.
- Hrycaj, Anna. 2019. *Prawo i postępowanie restrukturyzacyjne*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Hrycaj, Anna. 2016. Pokrzywdzenie wierzycieli jako przesłanka odmowy otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego. *Doradca Restrukturyzacyjny* 1: 82–93.
- Hrycaj, Anna. 2019. Rozdział IV, Nb 115. W: *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*. Tom 6: *System Prawa Handlowego*, wyd. 2, (red.) Anna Hrycaj, Andrzej Jakubecki, Aleksander Witosz. Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 13.04.2023.
- Jakubecki, Andrzej. 2005. Głosa do wyroku Sądu Najwyższego w sprawie I CK 71/04, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 12: 661–688.
- Jodłowski, Jerzy. 2009. *Postępowanie cywilne*. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN.
- Kubiczek, Marcin i Bartosz Sokół. 2016. Metodyka badania płynnościowej przesłanki niewypłacalności w świetle jej prawnej definicji. *Doradca Restrukturyzacyjny* 1: 104–115.
- Merczyński, Bartosz i Paweł Bartosiewicz. 2017. Interes wierzycieli a wstrzymanie wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika w restrukturyzacji. *Doradca Restrukturyzacyjny* 2: 35–39.
- Miczek, Zbigniew. 2015. Nowe regulacje w zakresie podstaw ogłoszenia upadłości. *Doradca Restrukturyzacyjny* 1: 64–72.
- Misiuk-Jodłowska, Teresa. 2009. W: Jodłowski, Jerzy i in. *Postępowanie cywilne*. Warszawa: LexisNexis.
- Naworski, Jerzy. 2002. Zakres podmiotowy art. 17 § 1 Prawa upadłościowego. *Monitor Prawniczy* 10/14: 633–642.
- Oleszko, Aleksander. 2016. *Prawo o notariacie. Komentarz*. Tom 1: *Ustrój notariatu*. Warszawa: Wolters Kluwer, wydanie elektroniczne LEX. Dostęp: 13.04.2023.
- Osajda, Konrad. 2020. *Kodeks cywilny. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Rachwał, Anna. 2000. Niewypłacalność jako przesłanka zaskarżenia przez syndyka czynności prawnej upadłego, dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli. *Transformacje Prawa Prywatnego* 3: 63–85.
- Rakoczy, Bartosz. 2006. Zdolność upadłościowa kościelnych osób prawnych Kościoła Katolickiego. *Przegląd Sądowy* 3: 83–92.
- Pazdan, Maksymilian. 2012. Rozdział XIV. Osoby fizyczne. W: *System Prawa Prywatnego*. Tom 1, (red.) Marek Safjan. Warszawa: C.H. Beck.
- Szydło, Marek. 2002. Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim. *Przegląd Sądowy*: 7–8, 72–105.
- Szymański, Władysław. 2005. Globalizacyjne uwarunkowania siły i słabości przedsiębiorstw. W: *Ekonomiczne aspekty upadłości przedsiębiorstw w Polsce*, (red.) Elżbieta Mączyńska, 28–49. Warszawa: Oficyna Wyd. Szkoły Głównej Handlowej.

- Świeboda, Zdzisław. 2003. *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Warszawa: Lexis-Nexis.
- Witosz, Aleksander, Jerzy. 2017. *Prawo upadłościowe. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zaporowski, Piotr. 2006. Czy przedsiębiorcą może być osoba fizyczna niemająca pełnej zdolności do czynności prawnych? *Palestra* 7–8: 37–45.
- Zedler, Feliks. 2010. Komentarz do art. 5. W: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, (red.) Andrzej Jakubecki, Feliks Zedler. Warszawa: Wolters Kluwer, wydanie elektroniczne LEX. Dostęp: 13.04.2023.
- Zimmerman, Piotr. 2020. *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Zimmerman, Piotr. 2022. *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 13.04.2023.

Inne

- Uzasadnienie projektu ustawy o działalności leczniczej, pkt I, Sejm VI kadencji, druk sejmowy nr 3489.
- Uzasadnienie projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych, Druk Nr 2637 Sejmu VIII kadencji.
- Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe, druk Sejmu IX kadencji.